

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Проблема розвитку творчих здібностей учнів є актуальною на всіх етапах шкільного навчання, особливо для молодших школярів. Це обумовлено тим, що саме в початковій школі діти опановують способи навчальної діяльності, прийоми вирішення пізнавальних завдань. Виховання творчої особистості неможливе без розвитку творчого мислення, що, в свою чергу, передбачає свідому мислєдїяльність і виявляється у вигляді оволодіння певним стилем мислення. Саме творчий стиль мислення дозволяє швидко аналізувати проблеми у будь-якій галузі знань, знаходити оптимальні рішення отриманого завдання.

Як свідчить 27-річний досвід педагогічної роботи, розвитку творчого мислення молодших школярів сприяє використання інноваційних технологій, застосування яких дозволяє реалізувати цілісний підхід до вибору методів навчання шляхом поєднання образного та логічного мислення. Такий підхід дозволяє кожному учню комфортно і легко здобувати знання у будь-якому віці, створює можливості для його самореалізації.

При вивченні учнями початкової школи об'єктів природи (пропедевтика вивчення природничих наук в основній школі) особливої уваги заслуговують ейдетика та ТРВЗ-педагогіка. Ейдетизм – вроджена здатність малих дітей бачити, мислити, сприймати і запам'ятовувати образно. Ейдетична пам'ять – образна пам'ять. Розвиток різноманітних видів пам'яті (зорової, слухової, тактильної, смакової, фотографічної) за допомогою 27 методів дає можливість легко запам'ятовувати великий обсяг інформації, відкриває таємниці творчих здібностей дитини.

Теорія розв'язання винахідницьких задач (ТРВЗ) – технологія творчості: потрібно вивчати не те, що відбувається в голові винахідника, а закони розвитку систем. Мета ТРВЗ-педагогіки – формування цілісного мислення і виховання творчої особистості, здатної використовувати отримані знання та навички як інструмент для вирішення задач та подолання складних проблем сучасності в різних сферах діяльності. Теорія розв'язання винахідницьких задач як система навчання охоплює всі вікові категорії школярів. Основу технології становлять ігри-заняття, під час яких діти вчаться виявляти суперечливі властивості предметів, явищ і розв'язувати ці суперечності. Суть технології полягає у формуванні системного, діалектичного мислення, розвитку творчої уяви, винахідницької кмітливості.

Формування класифікаційних умінь з використанням елементів ейдотехніки та ТРВЗ-педагогіки на уроках природознавства. Основна мета навчання дітей класифікації об'єктів навколишнього світу – сформувати вміння самостійно будувати класифікаційні структури за визначеними ознаками в залежності від поставленої учневі задачі. Основним механізмом формування такого вміння є розумові операції дихотомії, при яких дитина самостійно групує предмети за визначеними ознаками, встановлює родові та видові відношення. Розумовий процес дихотомічного плану передбачає відсіч якомога більшої кількості неактуальної в даний момент інформації. Метод дихотомії дозволяє достатньо швидко і якісно звузити поле пошуку необхідної інформації для розв'язання творчої задачі. Це відбувається на фоні стійкого інтересу до цього виду діяльності і розвитку пізнавальних здібностей дитини. Приклад гри «Так – Ні». Учням пропонується завдання: «У чорному ящику лежить невідомий предмет. Назвіть його». Школярі ставлять уточнюючі запитання, на які вчитель відповідає лише «так» або «ні». Можливі запитання дітей: *Цей предмет належить до природного світу?* Відповідь: так. (Всі об'єкти рукотворного світу не беруться до уваги і не називаються). *Він належить до неживої природи?* Відповідь: ні. (Значить цей предмет відноситься до живої природи). *Це тварина?* Відповідь: Ні. (Значить це рослина або людина). *Це рослина?* Відповідь: так. *Це дерево?* Відповідь: так. І т.д. Використання зазначеної гри дозволяє учням серед великої кількості ознак виділити ті, які є суттєвими для визначення об'єкта

Розвитку системного мислення молодших школярів сприяє і гра «Вгадай і запиши, хто я?», яку варто використати при вивченні живої природи в 1 класі. Вчитель загадує предмет, а діти за переліком його функцій повинні визначити і записати, хто це. Наприклад: Я вмю стрибати, втікати, гризти моркву, змінювати колір шубки. (Заєць). Я вмю літати, збирати мед, жалити. (Бджола) – завдання на розвиток уміння синтезувати знання.

Розв'язуючи будь-яке завдання на формування розумових операцій аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення з метою розвитку творчого мислення, дитина, як правило, перебуває в полоні звичних варіантів, підказаних психологічною інерцією. Вона формується на основі життєвого досвіду дитини, сприяє адаптації до навколишнього середовища, але починає заважати, якщо умови змінюються, або коли потрібно оцінити ситуацію з іншої, незвичної точки зору. Психологічна інерція заважає придумувати нове,

пропонує старі відповіді чи пропонує швидко здаватися: «Цього не може бути». Ось чому, навчаючи дітей фантазувати, розвиваючи їх творчі здібності, потрібно враховувати, що психологічна інерція існує. З метою її подолання використовуємо гру «Заборонене слово». Ставимо учням запитання, на яке звично відповідають «Так». Однак уточнюємо, що «Так» – заборонене слово. Учням необхідно побороти психологічну інерцію і відповісти «Ні», обґрунтовуючи свою думку. Наприклад, запитання: «Усі риби плавають?» (Приклад відповідей: Ні, не всі, смажена риба не може плавати. Ні не всі, намальована риба не може плавати тощо).

Ейдотехніка та ТРВЗ дають унікальні можливості школярам, дозволяючи покращувати старе, створювати нове, творити, користуючись конкретними правилами, поняттями, прийомом. Необхідність добору об'єктів винахідництва для молодших школярів привела нас до використання на уроках загадок. На матеріалі загадок можна вирішити велику кількість методичних проблем: від систематизації властивостей предметів і явищ до побудови моделей і розвитку асоціативного мислення. Роботу в цьому напрямку розпочинаємо із запитання: Що ви знаєте про Країну Загадок? Далі вчитель розповідає, що в ній, як і в будь-якій іншій країні є гори, річки, моря, міста. А точніше: гори-загадки, річки-загадки, моря-загадки, міста-загадки... Тож повернемо на дорогу, яка приведе нас в Місто Загадок. Подорож розпочинається з Міста Самих Простих Загадок. Тут чотири вулиці: «Форма», «Колір», «Розмір», «Речовина». (На дошці вчитель прикріплює картки з назвами вулиць, так, щоб в центрі утворилась Центральна площа «Ринок»). Щоб загадати предмет з цього міста потрібно описати його форму, розмір (в порівнянні з іншими предметами), колір, вказати з чого він зроблений. Наприклад: довгастий, соковитий, зелений, менший за кабачок (Огірок).

Мандруючи Країною загадок поступово вдосконалюються вміння учнів використовувати всі п'ять органів чуття для розв'язання різноманітних задач. Крім того, школярі знайомляться з поняттями «система», «підсистема», «надсистема», вчать виділяти частини в середині цілого, розрізняти оточення об'єкта, диференціювати функції предметів (головні, другорядні). Важливим є ознайомлення учнів з поняттям «протиріччя», найпростішими способами їх розв'язання та акцентування уваги на вирішенні пізнавальних завдань з інших навчальних предметів.

Використання елементів інноваційних технологій в процесі навчання докорінно змінюють стиль роботи з дітьми, робить їх вільними у висловлюванні власної думки, розвиває образну пам'ять, увагу, вчить думати, шукати, вирішувати свої проблеми самостійно, допомагає педагогам збуджувати інтерес дітей до творчості.

Література

1. Альтшуллер Г. Как стать гением / Г. Альтшуллер, И. Верткин. – Минск, 1994. – 320 с.
2. Артихович В. Сходінки творчого мислення. / В. Артихович. – К.: Інститут економіки і права «Крок», 2003. – 56 с.
3. Жаркова І. Формування учня мислителя у творчій спадщині В.О.Сухомлинського / І. Жаркова // Початкова школа. – 2002. – № 9. – С.34 –37.
4. Матюгин И. Как развить память и внимание вашего ребенка. Книга для детей и их родителей. / И. Матюгин– М.: Рипол класик, 2009. – 256 с.
5. Чепурний Г. Як навчитися легко вчитися. / Г. Чепурний, Ю. Палійчук – Вінниця: Центр освітніх технологій «Школа ейдетики», 2005. – 84 с.

Анотація. Богайчук Р.В. Застосування інноваційних технологій для творчого розвитку учнів початкової школи. *Обґрунтовано доцільність використання елементів ейдетики та ТРВЗ –педагогіки для розвитку творчих здібностей молодших школярів. Наведені приклади завдань на розвиток класифікаційних умінь (метод дихотомії), подолання психологічної інерції, формування системного мислення.*

Ключові слова: *молодші школярі, жива природа, ейдетика, ТРВЗ-педагогіка, завдання, творче мислення.*

Аннотация. Богайчук Р.В. Использование инновационных технологий для творческого развития учащихся начальной школы. *Обосновано целесообразность использования элементов эйдетики и ТРИЗ-педагогика для развития творческих способностей младших школьников. Приведены примеры заданий на развитие классификационных умений (метод дихотомии), устранения психологической инерции, формирования системного мышления.*

Ключевые слова: *младшие школьники, природа, эйдетика, ТРИЗ-педагогика, задания, творческое мышление.*

Summary. Bogaichuk R. The application of innovative technologies for the creative development of elementary school students. *The expediency of using elements of eidetics and Theory of research problem solving (TRPS) pedagogic for the development of creative abilities of elementary school students. Examples provided to*

assist development of the classification skills (dichotomy method), overcoming psychological inertia, forming systematical thinking.

Keywords: *elementary school students, wildlife, eidetics, Theory of research problem solving (TRPS) pedagogic, task, creative thinking.*

Д. В. Васильєва

кандидат педагогічних наук

Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ

vasilyevadarina@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ

У Законі України «Про освіту» зазначається, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями.

Основні напрями розбудова сучасної системи шкільної освіти визначені у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Реалізація Національної стратегії надасть змогу забезпечити створення системи освіти нового покоління, що забезпечуватиме випереджувальний загальноцивілізаційний розвиток людини, її інтелекту.

Функціонування людської спільноти в ринкових відносинах, міжнародні процеси інтеграції, інформатизація суспільства та інтелектуалізація праці вимагають від підростаючого покоління не лише великого обсягу знань і вмінь, а й високого інтелектуального розвитку, сучасного типу пізнавальної діяльності, критичного стилю мислення тощо.

Ознаками критичного мислення є вміння досліджувати реальні виробничі та життєві ситуації; висувати різні варіанти розв'язання поставлених завдань, порівнювати, оцінювати, виявляти недоліки і переваги кожного з них; приймати самостійні рішення та прогнозувати їх наслідки. Важливими якостями критичного мислення є також вміння аналізувати дані з точки зору їх достовірності, точності, корисності для розв'язання поставленої проблеми; чітко і продумано викладати власні думки, аргументовано доводити свою точку зору, уважно ставлячись до чужої та враховуючи її; розпізнавати суперечливі факти та судження, виявляти і виправляти помилки в чужих розмірковуваннях та визнавати їх у своїх [3].

На процес інтелектуального розвитку особистості впливають дві групи факторів – біологічні і соціальні. Як зазначає К. Недеялкова [1], до біологічних факторів відносять фактор спадковості, віковий і статевий фактори. До групи соціальних факторів належать: фактор середовища; соціальний фактор; фактор мотивів, потреб підкріплення; фактор досвіду; фактор компенсації; операційний фактор.

У контексті нашого дослідження - організація дослідницької діяльності учнів в умовах реалізації компетентісного підходу до навчання математики – на перший план виходять три соціальних фактори інтелектуального розвитку особистості: фактор мотивів і потреб (мотиваційно-потребнісна сфера особистості, мотиви власне інтелектуальної діяльності, наявність стійкої мотиваційної потреби, система цінностей, стимули діяльності тощо); фактор досвіду (попередній життєвий, практичний ментальний досвід особистості); фактор компенсації (наявність компенсаторних можливостей суб'єкта: сили волі, посидючості, наполегливості, терплячості, цілеспрямованості тощо).

Основне завдання науково-дослідної роботи – спонукання індивіда до активної самостійної діяльності, творчості та креативності. Науково-дослідна робота учнів – особливий вид навчальної діяльності, під час якої на основі теоретичних і практичних знань, умінь і навичок учні розв'язують теоретичні або прикладні наукові проблеми різного ступеня складності та трудності. Розглядають такі види науково-дослідницької роботи:

- як складова навчального процесу (повідомлення, доповіді, реферати, проекти учнів, практичні та лабораторні роботи);

- як така, що доповнює навчальний процес (факультативи, спецкурси, творчі конкурси);

- як така, що здійснюється паралельно навчальному процесу (олімпіади, турніри, конкурси науково-дослідницьких робіт різного рівня).

Залучаючи учнів до наукової, експериментальної та конструкторської роботи, вчитель розвиває в них природні здібності та задатки, створює умови для саморозвитку та творчого самовдосконалення.

О. С. Чашечникова розглядає творчість як найбільш високий рівень інтелектуальної активності та ініціативи: «Творча діяльність у процесі навчання математики є неможливою без оволодіння та запам'ятовування базових положень; спрямованість на розвиток творчого мислення не передбачає відмови від розвитку пам'яті учнів. Прогнозування, побудова гіпотез, планів, програм розв'язування, які лежать в основі творчої пізнавальної діяльності людини, органічно пов'язані з розвитком функціональних